

УДК 35.072.2:330.322

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

А.М. Ткаченко, доктор економічних наук.**Є.М. Плаксіна.****Запорізька державна інженерна академія.**

© Ткаченко, А.М., 2014.

© Плаксіна, Є.М., 2014.

Стаття отримана редакцією 01.04.2014 р.

Вступ. Найважливішим важелем впливу на підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання й економіку країни є інвестиційна політика – одна з основних складових економічної політики держави. Впливаючи на інвестиційний процес, держава використовує правові, законодавчі, організаційні, економічні механізми, інститути та інструменти. На сьогоднішній день відомо багато інструментів державного управління інвестиційним процесом. Серед них слід виділити розроблення державної інвестиційної політики, формування й удосконалення законів та інших нормативних правових актів, надання податкових пільг, посилення контролю над цільовим використанням державних інвестиційних коштів. Але цих інструментів недостатньо. Разом з тим розробленню інвестиційної державної політики має передувати глибокий аналіз нерозв'язаних проблем та причин, що визначають низьку ефективність економіки. Вивченню цих проблем і рекомендаціям щодо їх подолання присвячено ґрунтовні праці вітчизняних дослідників, які спираються на досвід країн зі сталими ринковими відносинами, а також на теоретичний та практичний доробок представників країн з транзитивною економікою. В умовах реформування економіки визначальна функція держави в цьому процесі належить державній корекції інвестиційної сфери, це і є важливим та актуальним питанням.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію з питань інвестицій, інвестиційної діяльності, інвестування та регулювання інвестиційної діяльності зробили українські вчені: А.С. Музиченко, І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка, Л.М. Борщ, С.В. Герасимова, А.М. Мороз, А.П. Дука, Т.В. Майорова та ін. Дослідженням концептуальних засад державної інвестиційної політики займаються відомі зарубіжні науковці: М. Джонк, Д. Марковіц, Х. Джонсон, У. Шарп, Дж. Бейлі. Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень із цього питання, проблема регулювання інвестиційної діяльності залишається й сьогодні актуальною для подальших досліджень.

Постановка завдання. На сьогоднішній день в Україні система державної підтримки інвестиційної діяльності підприємств потребує значних змін та доповнень, що негативно впливає на інвестиційній активності суб'єктів господарювання. Брак інвестиційних ресурсів у господарському комплексі сприяє спаду виробництва й основних економічних показників, що відповідно зменшує інвестиційну привабливість окремих галузей та економіки країни в цілому. Вирішити питання недоінвестування економіки й пожвавлення інвестиційної активності населення, на наш погляд, допоможе науково обґрунтована інвестиційна політика держави. Метою статті є аналіз стану державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні, визначення ролі та місця державної інвестиційної політики й виявлення проблемних місць у питаннях регулювання інвестиційних процесів.

Основний матеріал і результати. Перехідний характер української економіки має свої специфічні особливості, які певною мірою унеможливають наслідування досвіду становлення ринкових відносин у передових країнах світу і подолання негативних наслідків ризикових явищ. Це пов'язано передусім із необхідністю усвідомлення ролі та місця держави в питаннях не лише регулювання економіки, а й інвестиційної діяльності зокрема. Світовий досвід пока-

зує, що застосування однакових методів державного регулювання в різних країнах приводило до протилежних наслідків, і, навпаки, застосування різних методів регулювання мало однакові наслідки в різних країнах. В умовах реформування економіки в Україні мають бути розроблені власні механізми державного регулювання не лише економіки, а й інвестиційної діяльності, які б поєднували окремо взяті механізми, розвинуті у світовій економіці, та вітчизняну специфіку.

Слід зазначити, що в окремих сферах економіки, а саме: вугільній промисловості, екології, соціальній сфері – державна форма власності, активне пряме і непряме регулювання господарських процесів є доцільними, що пов'язано з необхідністю здійснення дуже капіталомістких проектів з довгостроковою окупністю. Цим пояснюється збереження державної власності й державного управління інвестиціями в багатьох країнах з ринковою економікою. Тому навіть після закінчення перехідного періоду поряд з ринковим механізмом управління інвестиціями має функціонувати державний. При цьому в міру розвитку ринку роль держави в інвестиційній діяльності, як і в інших економічних процесах, суттєво змінюється, набуваючи характеру координації та загального регулювання [1, с. 117].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» ст. 11 метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, виходячи із цілей та показників економічного й соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадженні відкриттів і винаходів, в агропромисловому комплексі, в реалізації програм ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, у виробництві будівельних матеріалів, в галузі освіти, культури, охорони культурної спадщини, охорони навколишнього середовища та здоров'я [2].

Суть державного регулювання інвестиційної діяльності полягає в: управлінні державними інвестиціями; регулюванні умов інвестиційної діяльності; контролі за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками.

Управління державними інвестиціями здійснюється органами державної влади й органами влади Автономної Республіки Крим та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій щодо інвестування бюджетних та позабюджетних коштів.

Регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою:

- системи податків, податкових пільг і ставок, диференційованих за суб'єктами й об'єктами оподаткування;
- здійснення кредитної та амортизаційної політики;
- надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик;
- державних норм і нормативів;
- державних замовлень (контрактів);
- антимонопольних заходів;
- роздержавлення і приватизації;
- визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;
- політики ціноутворення;
- проведення експертизи проектів;
- інших заходів [2].

Система регулювання умов інвестиційної діяльності не є стабільною, вона підлягає коригуванню залежно від соціально-економічної ситуації в певний період часу, рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання. З метою активізації інвестиційного попиту держава може використовувати традиційні для світової практики методи: збільшувати державні витрати і зменшувати податки, знижувати процентну ставку за кредит, збільшувати грошову масу, втручатися в ринок цінних паперів [3, с. 117].

На сьогодні держава фактично втратила важелі управління та регулювання інвестицій у виробничу сферу, а для соціальної сфери їх просто немає. Тому поточні та довготривалі інтереси економічних реформ потребують зваженої й обґрунтованої інвестиційної політики як у державній, так і в приватній господарських системах. За допомогою інвестицій необхідно

стимулювати великі державні підприємства, інвестиційний потік як один з елементів сприяння виходу з кризи має стимулювати особливо середнє та мале підприємництво, здатне конкурувати з іноземним капіталом. Для цього необхідне формування системи державного регулювання й управління інвестиціями, законодавчо закріпленої економічними методами та регуляторами. Державне регулювання інвестиційної діяльності включає як пряме управління інвестиціями, так і регулювання умов інвестиційної діяльності, контроль за її законністю.

Пряме регулювання інвестиційної діяльності здійснюється державними органами і включає коротко- та довгострокове прогнозування, визначення умов здійснення конкретних дій з інвестування коштів [4, с. 431].

Ухвалення законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність, є одним із найважливіших умов реалізації державної інвестиційної політики. Законодавчі основи цієї політики регулюють інвестиційну діяльність у різних формах, які розглянуто нижче.

1. Регулювання сфер і об'єктів інвестування визначає загальні вимоги до їхнього вибору, а також формує найпріоритетніші напрями інвестування.

2. Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує спрямування інвестицій у пріоритетні сфери економіки шляхом установлення відповідних податкових ставок і податкових пільг.

3. Регулювання інвестиційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги та проведення відповідної кредитної політики поки що тільки продекларовано у відповідних законодавчих актах, але широкої практичної реалізації ще не набуло у зв'язку зі скрутним фінансовим становищем країни.

4. Регулювання інвестиційної діяльності шляхом проведення відповідної амортизаційної політики вже здійснюється на практиці.

5. Регулювання участі інвесторів у приватизації відбувається відповідно до законів України «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизацію невеличких державних підприємств (малої приватизації)», «Про приватизаційні папери», щорічно затверджується Державною програмою приватизації на поточний рік та іншими нормативними актами.

6. Регулювання фінансових інвестицій, на відміну від реальних, має визначені особливості. Правовою основою цього регулювання є закони України «Про цінні папери і фондову біржу», «Про господарські товариства», Указ Президента «Про інвестиційні фонди й інвестиційні компанії» та ін.

7. Експертиза інвестиційних проектів є однією з найважливіших сторін державного регулювання інвестиційної діяльності.

8. Забезпечення захисту інвестицій здійснюється державними органами в різноманітних формах.

9. Регулювання умов здійснення інвестицій за межі держави покладено на Національний банк України [5, с. 254].

Узагальнення важелів державного регулювання інвестиційного процесу наведено на рис. 1.

Рис. 1. Форми державного регулювання інвестиційних процесів [6, с. 93]

Основними принципами державної інвестиційної політики є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інвестиційного розвитку України;

- формування нормативно-правової бази у сфері інвестиційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку й використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інвестиційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інвестиційній діяльності, підтримка підприємства у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інвестиційної діяльності;
- сприяння розвитку інвестиційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інвестиційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інвестиційної діяльності [7, с. 361].

Регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з допомогою системи податків, податкових пільг і ставок, диференційованих за суб'єктами й об'єктами оподаткування; здійснення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик; державних норм і нормативів; державних замовлень (контрактів); антимонопольних заходів; роздержавлення і приватизації; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення експертизи проектів; інших заходів (рис. 2).

Рис. 2. Основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності [8, с. 190]

Система регулювання умов інвестиційної діяльності не є стабільною, вона підлягає коригуванню залежно від соціально-економічної ситуації в певний період часу, рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання. З метою активізації інвестиційного попиту держава може використовувати традиційні для світової практики методи - збільшувати державні витрати і зменшувати податки, знижувати процентну ставку за кредит, збільшувати грошову масу, втручатися в ринок цінних паперів.

Важливим аспектом державної інвестиційної політики є розвиток системи захисту інвестиційних капіталів інвесторів. З урахуванням цього збільшення обсягу інвестицій залежатиме від поліпшення макроекономічної ситуації в Україні в цілому та від розроблення центральними, регіональними органами й органами місцевого самоврядування дієвих механізмів удосконалення економічного, нормативно-правового, інформаційного забезпечення, пов'язаного з державним управлінням інвестиційною діяльністю як потужного стимулятора розвитку ринкових відносин [6, с. 94].

Висновки. Сучасна структура української економіки є дуже непропорційною внаслідок системи розподілу інвестиційних ресурсів, яка існувала в минулому. Шлях, який пройшли розвинені країни, не може бути застосований сьогодні для України. Характерною особливістю є те, що рівень розвитку науки і техніки в ній вищий, ніж виробничий потенціал. Ураховуючи умови зовнішнього середовища, насамперед потрібно реформувати сферу послуг та інфраструктуру народного господарства. Це стане базою для подальших перетворень галузей агропромислового, видобувного та обробного секторів економіки на основі найоптимальнішого розподілу інвестиційних ресурсів.

Перехід України до нової форми економічних відносин, що ґрунтується на ринкових методах, зумовлює необхідність розв'язання нових завдань, пов'язаних з економічним розвитком регіонів та економіки країни. Пряма підтримка державного рівня та інтенсивності інвестиційних процесів в економіці є, на наш погляд, вирішальною умовою структурної перебудови. Саме вона приносить конкретні результати у вигляді досягнення й підтримки стабільних темпів економічного зростання країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Музиченко, А.С. Інвестиційна діяльність в Україні. Проблеми регулювання: навч. посіб. / Музиченко А.С. – К.: Кондор, 2011. – 406 с.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 № 1560 – XII // ВВРУ. – 1991. – № 47. – С. 646.
3. Михасюк, І.Р. Державне регулювання економіки: підручник / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка – Львів: Магнолія плюс, 2006. – 220 с.
4. Борщ, Л.М. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова. – К.: Знання, 2007. – 685 с.
5. Мороз, А.М. Банківські операції: підручник / А.М. Мороз. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.
6. Дука, А.П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. / А.П. Дука – К.: Каравела, 2008. – 432 с.
7. Майорова, Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. / Т.В. Майорова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
8. Швайка, Л.А. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с.

УДК 35.072.2:330.322

Ткаченко Алла Михайлівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства. **Плаксина Єлизавета Миколаївна**, аспірантка кафедри економіка підприємства. Запорізька державна інженерна академія. **Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні**. Наведено і розглянуто сутність державного регулювання інвестиційної діяльності, умови регулювання, нормативні акти та Закон України «Про інвестиційну діяльність». Детально розглянуто форми державної інвестиційної політики та їх регулювання. Увагу також зосереджено на основних принципах інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, суб'єкт інвестиційної діяльності, методи державного регулювання, державні норми і нормативи, регулювання умов інвестиційної діяльності, форми державного регулювання.

УДК 35.072.2:330.322

Ткаченко Алла Михайловна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства. **Плаксина Єлизавета Николаевна**, аспірантка кафедри економіки підприємства. Запорізька державна інженерна академія. **Государственное регулирование инвестиционной деятельности в Украине**. Представлены и рассмотрены сущность государственного регулирования инвестиционной деятельности, условия регулирования, нормативные акты и Закон Украины «Об инвестиционной деятельности». Подробно рассмотрены формы государственной инвестиционной политики и их регулирование. Внимание также сосредоточено на основных принципах инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, субъект инвестиционной деятельности, методы государственного регулирования, государственные нормы и нормативы, регулирование условий инвестиционной деятельности, формы государственного регулирования.

UDC 35.072.2:330.322

Alla M. Tkachenko, Doctor of Economics, professor, Head of the Economics of Enterprise Department, Zaporizhzhia State Engineering Academy. **Yelyzaveta M. Plaksina**, post-graduate student, Economics of Enterprise Department, Zaporizhzhia State Engineering Academy. **Governmental regulation of investment activities in Ukraine**. The essence of the governmental regulation of the investment activities, regulatory conditions, statutory acts and the Law of Ukraine On the Investment Activity are presented and considered in this article. Forms of the national investment policy and their regulation are considered in detail. Attention is also paid to the basic principles of investment activity.

Keywords: investment activities, investment activity entity, methods of governmental regulation, government rules and regulations, regulation of the investment activity conditions, forms of governmental regulation.